

РИМЛЯНАМ 1:16-17 В РОБОТАХ ЛЮТЕРА, ЦВІНГЛІ КАЛЬВІНА

«SOLA SCRIPTURA» – ОДНЕ З ОСНОВНИХ ГАСЕЛ Реформації. Основний зміст якого полягає в тому, що канонічне Писання Старого і Нового Завіту є основним регулюючим джерелом в справі порятунку. Алістер Мак-Грат зазначає, що Реформація XVI ст. базувалася на тому, що всі християни спроможні були розуміти і тлумачити біблійний текст.^[1] Для реформаторів, пише Х. Шиллінг, було принципово важливим одне – повернення до джерел християнства, до євангельського смислу Слова Божого.^[2] Але дивлячись, як використовували тексти Писань, особливо Нового Завіту, видно, що не всі тексти володіли однаковим ступенем цікавості. Це помітно по коментарях на окремі книги. Мова йде про ранніх діячів Реформації, дане зауваження не відноситься до Ж. Кальвіна, який залишив коментарі практично на всі книги Нового Завіту і не тільки. Але навіть без особливого статистичного дослідження видно, що діячі Реформації по особливому ставилися до Послання апостола Павла до Римлян. Що можна сказати і про всі періоди історії християнства. Складається таке враження, що зрозуміти Павла, суть його богослов'я можна тоді, коли зрозумієш дане послання. В чому є певна істина.

Центром дослідження даної статті не є весь лист великого апостола до церкви переважно з євреїв, що знаходилась у Вічному місті, а лише один фрагмент з першого розділу. Увага прикута до розуміння 16 і 17 текстів в роботах Лютера, Цвінглі і Кальвіна. Свої цільові коментарі на дане послання лишив лише Ж. Кальвін. До нас дійшли лекції і замітки на полях професора Мартіна Лютера. І збірник проповідей Ульріха Цвінглі, в яких він посилається на Римлянам 1:16-17.

Мартін Лютер і Жан Кальвін є геніями протестантського богослов'я.^[3] В. Бачинін в передмові теж підтримує дану ідею і висловлює її тезою «Підкріпіть мене Лютером й освіжить Кальвіном».^[4] Зрозуміти суть Реформації можна лише після усвідомлення й осмислення поглядів її основних діячів, як формувалось їх богослов'я, проти чого боролися, в що вірили і до чого прагнули. Дана стаття не переслідує повного розгляду й аналізу, а пропонує лише маленький фрагмент осмислення основних діячів Реформації на прикладі Римлянам 1:16-17. Мета даної статті полягає в розгляданні даного тексту, як його розуміли, тлумачили й осмислювали основні ідейні діячі Реформації в конкретних роботах. А також розглянути герменевтику та значення Послання до Римлян для Лютера, Цвінглі і Кальвіна.

Послання Павла до Римлян і Реформація

◆ Уже звучала думка про те, що послання до Римлян викликало цікавість серед діячів Реформації. Мартін Лютер називав даний лист «головною частиною Нового Завіту й чистою Доброю Новиною», він вважав, що кожен християнин мав знати його на пам'ять.^[5] Кальвін в свою чергу в передмові до свого коментаря починає із слів:

«Не знаю, чи є потреба зупинитися докладно на розповіді про користь даного послання, тому що боюся, що красномовство моє, без сумніву, сильно поступається його величі, тільки затемнить його сенс. Також і тому, що послання це з першого ж погляду говорить саме за себе і самим своїм виглядом може витлумачити себе краще будь-яких слів».^[6]

Слова «Женевського папи» вказують не на переосмислення а на факт монопольності Послання до Римлян в розумінні не тільки богослов'я апостола Павла, а й усього Писання. Подібно пише про це і Джон Стотт: «Кальвін вважав, якщо в нас буде вірне розуміння даного послання, то перед нами відкриються двері в самі глибини Писання».^[7] Звичайно, варто зазначити, що пошуки «Бога милостивого» і всі інші питання М. Лютера в більшій чи меншій мірі були пов'язані з розумі-

^[1] МакГрат, Алістер. Небезпечна ідея християнства. Протестанська революція: історія від шістнадцятого до двадцять першого століття. — К.: Дух і літера, 2017. — С. 10.

^[2] Шилинг, Хайнц. Мартин Лютер. Бунтарь в епоху потрясеній. — М.: ББИ, 2017. — С. 140.

^[3] Див. Барт, Карл. Послание к Римлянам. — М.: ББИ, 2005. — VIII с.

^[4] Бачинин, Владислав. Европейская Реформация как духовная война. — К.: Дух і літера, 2017. — С. 12.

^[5] Див. Стотт, Джон. Послание к Римлянам. — СПб.: Мирт, 1999. — С. 9.

^[6] Кальвин, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам. — Мн.: МФЦП, 2007. — С. 7.

^[7] Стотт, Джон. Послание к Римлянам. — СПб.: Мирт, 1999. — С. 10.

^[8] Прилуцький, А.М. Историко-философские предпосылки формирования экзегетической парадигмы Мартина Лютера // Богословские размышления. — 2003. — №2. — С. 65.

нням Послання до Римлян. Тому, говорячи про значення досліджуваного Послання в богословській діяльності Батька Реформації, можна процитувати О. Прилуцького, який говорить про те, що Реформація розпочалась з богословського відкриття в тлумаченні Писання Лютером, яке було пов'язане саме з словами Павла записаних в Рим 1:17 «правда Божа».^[8] Цікаво, що в період, перед початком офіційної Реформації, а саме 31 жовтня 1517 року, Лютер читав лекції саме на Римлян в період з 1515 по 1516,^[9] частина яких буде використана в даному дослідженні. Можна говорити про прямий вплив на реформаторський світогляд Лютера саме роздумуванням над Посланням Павла до Римлян.

Герменевтика магістерської Реформації

◆ Якщо основне гасло Реформації *Sola Scriptura* – тільки Писання, то важливим є питання інструментів й методології тлумачення, або герменевтики. Основною ідеєю Реформації, в питанні розуміння і тлумачення текстів Біблії, була ідея повернення до першоджерел, латиною «*ad fontes*». З релігійного погляду, пише С.В. Санніков, це означало повернення до біблійних текстів і ранньої патристичної традиції. Реформатори всіх напрямів одноставно вважали, що найкраще оновити християнство можна, лише повернувшись

до раннього апостольського періоду й до вчення Ісуса Христа.^[10] Говорячи про герменевтику Реформації необхідно сказати, що остання утворилась завдяки поєднанню тенденцій протестантської бого-словської герменевтики і філологічної герменевтики гуманістів Рене-сансу. Основним акцентом пошуку якої був первісний смисл, що вимагає герменевтичної реконструкції.^[11]

Перед тим, як коротко сказати про методи тлумачення діячів Реформації, потрібно сказати декілька слів про середньовічну або схоластичну герменевтику. Стандартним методом тлумачення, зазначає А. МакГрат, чотирьох сторонній смисл Писання. Суть якого полягає в тому, що текст володіє певною кількістю тлумачень. Разом з дослівним смислом є ще три не дослівних, а саме: алегоричний (в те що потрібно вірити), тропологічний або моральний (те що потрібно робити) і аналогічний (те на що потрібно надіятися). Вже на початку XVI ст. дослівний поділявся на дослівно-історичний (очевидний історичний смисл окремого тексту) і дослівно-пророчий (пророчий смисл тексту).^[12] Даний метод використовував і сам Лютер. Історичний метод він називав «вбиваючою буквою», а пророчий – «дух оживляючий».^[13]

Підводячи підсумки, враховуючи вище написане й інші джерела, можна визначити основні герменевтичні принципи Лютера:

^[9] Шилинг, Хайнц. Мартин Лютер. Бунтарь в епоху потрясений. – М.: ББИ, 2017. – С. 138.

^[10] Санніков, С.В. 5 «Sola» Реформації. Богословські принципи гетерогенного протестантизму // 500 років Реформації // СХІД №3 (149) [Електронний ресурс], Доступ перегляду: <<https://r500.ua/5-sola-reformatsiyi-bogoslovski-printsipi>

geterogennogo-protellantizmu/>. Сторінка переглянута 06.10.2017 р.

^[11] Богачов, Андрій. Філософська герменевтика. Навчальний посібник. – К.: Курс, 2006. – С. 50.

^[12] МакГрат, Алистер. Богословская мысль Реформации. – О.: ОБШ, 1994. – С. 184.

^[13] Те саме джерело.

1. Для інтерпретації Біблії необхідне знання граматики.
2. При інтерпретації необхідно брати до уваги час, обставини та умови написання тексту.
3. Необхідно брати до уваги історичний та культурно-релігійний контекст.
4. Для правильної інтерпретації необхідна віра і просвітництво Святим Духом.
5. Писання необхідно інтерпретувати за допомогою самого Писання.
6. Усе Писання має відноситися до Христа (Христоцентричність Писання).^[14]

На погляди Ульріха Цвінглі, дуже вплинули ідеї гуманізму. Він на відміну від Лютера приділяє велику увагу розуму. У. Цвінглі в своїй одній із перших праць «Ясність і не сумнівність Слова Божого» наголошує на тому, що Писання не є двозначним. Він вказував на те, що якщо приступати до тексту з власними світоглядом то не можливо почути її справжнього послання. Він застерігав від маніпуляцій Писанням і не вносити ідей, про які не говорить текст. Приділяв велику увагу ролі Святого Духа в тлумаченні тексту.^[15] Найважливіший акцент в герменевтиці Цвінглі — моральний сенс Писання.^[16]

Отже, таким чином, можна зробити висновок, що діячі Реформації використовували історично-граматичний метод. Основна увага була прикута пошуку справжнього значення тексту і його практичного застосування

^[14] Герменевтика епохи Реформації // ukrbukva.net. [Електронний ресурс], Доступ перегляду: <<http://ukrbukva.net/print:page,1,5982-Germenevtika-epohi-Reformacii.html>>. Сторінка переглянута 06.10.2017 р.

Портрет Мартіна Лютера
(Лукас Кранах, 1543).

(Цвінглі) і розгляд Писання, як проголошення милостей Бога і що Бог зробив для віруючих в Христі (Лютер).

Загальний огляд першого розділу Послання до Римлян

◆ В даному огляді буде спроба відтворити головні акценти реформаторів в перших 15 віршах першого розділу, зрозуміти, якими категоріями мислили і висловлювалися минаючи всі кола ісагогіки.

Ціль Послання до Римлян, на думку М. Лютера, є повалення, викорінення й руйнування всіякої тілесної мудрості й праведності^[17] і звернути увагу на ті гріхи, які, як правило не визна-

^[15] Лейн, Т. Христианские мыслители. — СПб.: Мирт, 1997. — С. 172-173.

^[16] МакГрат, Алистер. Богословская мысль Реформации. — О.: ОБШ, 1994. — С. 186.

^[17] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. — М.: Лютеранское наследие,

ються людьми, але вони існують, тобто визнати той факт, що їх є велика кількість і вони серйозні, не здоланні людиною власними силами, вказуючи на те, що людству потрібен Христос.^[18] Ж. Кальвін стосовно головної ідеї пише наступне: «Отже, нехай для нас буде ясным основна теза: є тільки один вид людської праведності – милосердя Боже в Христі Ісусі, запропоноване Євангелієм і сприймається вірою».^[19]

Павла сприймають як апостола Ісуса Христа. Лютер вважав, що апостольство є найвище служіння в церкві,^[20] з чим погоджується і Кальвін.^[21] Головний акцент на авторитеті Христа, словами Лютера, Павла мають приймати як Господа. Павло представляє Христа.^[22] Але з іншої сторони – Павло і раб Ісуса Христа. Лютер цікаво осмислює даний дуалізм Павла. Говорячи про те, що першопричиною всіх гріхів є м'якість в гріховних бажаннях і жорстокість під час не контрольованого гніву. І тому в передмові до даного послання, Павло представляє себе як того, який бориться з цими двома чудовиськами, а саме, щоб не зневажали, представляє своє служіння у всій його славі, а щоб не вважали тираном представляє себе рабом, який керується любов'ю до церкви.^[23]

На думку доктора Мартіна Лютера адресатом були християни, проти яких протистояли з однієї сторони євреї, а з іншої римські язичники, котрі вихвалялися плоттю та мудрістю. Тому Павло використав мож-

ливість написати, до вірних, яких називає вибраними і святими. Зміст послання полягає в представленні свідчення Великого апостола про свою віру і приклад боротьби, з якою зіштовхнулись і самі християни, що перебували в Римі.^[24]

Лютер крім старозавітних пророків та отців церкви, посилається на класиків грецької філософії, Сократа, Аристотеля й представників кініків.

На думку Кальвіна величність служіння полягає в словах Павла «раб Господа», в цьому також полягає і авторитет вчення апостола. Варто відмітити, апостольство Павла розповсюджується і на церкву, що знаходилась в Римі і це розповсюдження не сміливість чи власне бажання Павла – це його покликання і вибраність Богом на це служіння, яке він ревно звершував. Робиться акцент на тому, що вчення апостола не його власне, а Ісуса Христа, яке не було нове і не явилось останнього часу. Воно постійно очікувалось пророками з початку світу, але було не зрозумілим. Кальвін пише:

«Дві речі, потрібно шукати в Христі, щоб отримати спасіння: божественність і людяність. Боже-ство містить в собі силу, праведність, життя, що повідомляються нам через Його ж людяність. Тому, коротко викладаючи Євангеліє, апостол говорить і про одне, і про друге окремо, тобто, що Христос був явлений у плоті, і що в ній Він проголосив Себе Сином Божим».^[25]

1996. – С. 149.

^[18] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам – С. 7.

^[19] Кальвин, Жан. Толкование на Послание апостола Павла к Римлянам и Галатам. – С. 7.

^[20] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 8-9.

^[21] Кальвин, Жан. Толкование на Послание апостола Павла к Римлянам и Галатам. – С. 16.

^[22] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 150.

^[23] Те саме джерело. – С. 154.

^[24] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 152.

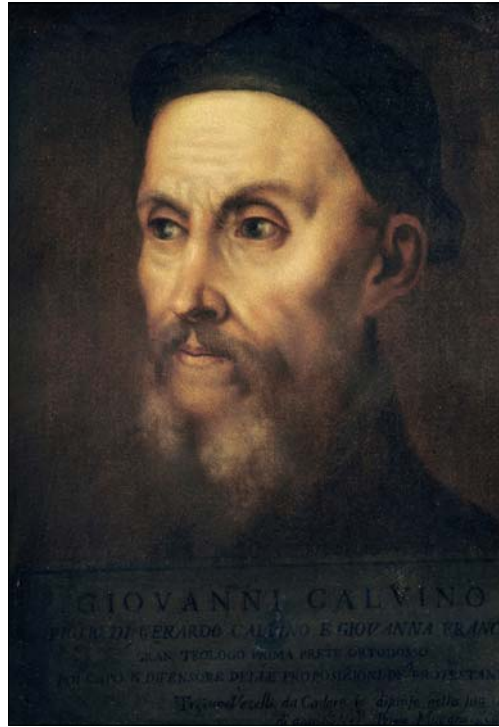
Основними словами в перших Текстах Павло робить акцент на, авторитетності апостольського покликання Ісусом Христом для проповіді Євангелії «на послух віри через Ім'я Його між усіма народами». І що це не тільки апостольське покликання, а й обов'язок церкви, що знаходиться в Римі. Тому, скоріш всього апостол прагнув прибути до Риму, щоб відкрити таємницю Євангелії, пояснити її суть і відповідальність тим, хто її прийняли.

Огляд основних тез та акцентів в тлумаченні Послання Павла до Римлянам 1:16-17

«Бо я не соромлюсь Євангелії, бо ж вона сила Божя на спасіння кожному, хто вірує, перше ж юдеєві, а потім гелленові. Правда бо Божя з'являється в ній з віри в віру, як написано: А праведний житиме вірою». Рим 1:16-17

Євангелія – сила Божя

◆ На думку Лютера саме в цьому тексті закінчується пролог і починається основне послання в Листі до римлян. Все, що було написано перед цим було зроблено для того, щоб захопити увагу і відкритість до сприйняття читачів Євангелії.^[26] Цікаво, що Лютер, Цвінглі і Кальвін по різному дивляться на Євангелію як поняття і представляють визначення словами з різних категорій. Лютер вважає, що Євангелія – це звістка про Христа, Котрий був втілений, принижений смертю, а потім прославлений Духом. Лютер робить акцент на тому, що Євангеліє це не тільки те, що написав

Портрет Жана Кальвіна (1509–1564)
(Тіціан, 16 ст.).

Матвій, Марк, Лука й Іоанн, а це будь яке Слово про Сина Божого який втілювався, постраждав і був прославлений.^[27] Для Ульріха Цвінглі Євангелія – це добра, радісна і надійна новина.^[28]

Кальвін пише, що Євангелія це звістка, яка не була проголошена старозавітними пророками, а лиш обіцяна ними. Пророки лише обіцяли про її з'явлення, а явилась вона у втіленому Ісусі Христі. І тому, помиляються хто змішує і отожднює Євангелію з обітницями. Справжній сенс Євангелії полягає в урочистому проголошенні явленого Христа, в Якому відкриваються і набувають чинності всі обітниці.^[29]

^[25] Кальвін, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам.

^[26] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 12.

^[27] Те саме джерело. – С. 163-164.

^[28] Цвингли, Ульрих. Богословские труды. – Т.: ИКАР, 1999. – С. 42.

^[29] Кальвін, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам. – С. 18.

Цікавим є те, що ні Лютер, ні Цвінґлі, а ні Кальвін не роблять акцент, в тлумаченні даного тексту, на самій Євангелії. Це є справедливим, як мінімум по тій причині, що сам Павло не акцентує на самій Євангелії. Адже центр в даному посланні не що таке Євангелія, а чим вона є – силою Божою в справі порятунку.

В свою чергу Мартін Лютер не робить акцент на ставленні апостола до Євангелії, а відразу вказує на те, що Радісна Звістка є силою, яку він порівнює з могутністю, в питанні спасіння. Ця сила не в добродійності людській, а як дар від Бога. Тобто сила не людська, а Божа. Тому Євангелія згідно Лютера це і є здатність сили Божої врятувати людину. Євангелія – це сила, краса, багатство і доброта Духа, що від Бога тим хто вірить. А ті хто не вірять вони не тільки соромляться її, а й йдуть проти неї, чи то в серці, чи у життєвій позиції. І звичайно, вони не можуть звіщати її як силу, бо самі її не мають. Лютер пише: «Більше того, сором благовістя – це гріх малодушності, присутній пасторам, але супротив Євангелії і відмова слухати її – це гріх безумства, який присутній членам церкви».^[30] Доктор Мартін продовжує: «Таким чином, ми приходимо до висновку: хто вірить в Євангелію, має стати німечним і безумним перед людьми в їх очах щоб стати сильним і мудрим в могутності і премудрості Божій».^[31]

Ульріх Цвінґлі також робить акцент на Євангелії як силі Божій. І представляє свою інтерпретацію. Він наголошує на тому, що ніхто не може прийти до

Бога не виконуючи волю Отця. Але відомо, що ми не спроможні це зробити в силу того, що ми грішні, мертві і тому що воля Божа є безперечна і бездоганна і ніяке творіння її сповна не виконає. В цьому і є сила Євангелії, що Бог по Своему милосердю оживив нас Сином через віру і через віру в Христа ми виправдані перед святим і праведним Богом.^[32]

Жан Кальвін в порівнянні з Лютером і Цвінґлі зосереджує увагу на ставленні Павла до Євангелії. Це вказує на неоднозначне ставлення до останньої. На думку Кальвіна, Павло показує своє ставлення, щоб читач ототожнився з апостольськими переконаннями. Щоб римляни були готові нести хрест страждань і не соромитися Євангелії. Водночас Павло доводить перевагу Євангелії для вірних. Євангелія на думку Кальвіна – величність сили, добрість і любов. Він пише: «Наскільки вона служить на спасіння наше, на стільки ж ми маємо її любити».^[33] Також велика увага приділяється проголошенню Євангелії, як свідоцтву відсутності сорому. Кальвін погоджується з всіма, реакцією на Євангелію, яка супроводжується вірою або невірством. Віра на спасіння, невірство на загибель.

Лютер і Кальвін вказують і на соціальний аспект Євангелії. Сила Божа розповсюджується на всіх хто вірить. Подібно, як всі засуджені на загибель, спочатку іудеї, а потім погани, так і в спасінні. Спочатку іудеї, тому що тільки їм була дана обітниця, а потім і всім поганам.^[34] Кальвін вказує на те, що дане словосполучення, використан-

^[30] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 166.

^[31] Див. туди ж.

^[32] Цвингли, Ульрих. Богословские труды. – С. 43.

^[33] Кальвин, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам. – С. 33.

^[34] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 12.

не Павлом, вказує на всіх людей взагалі. Але вибирає євреїв і геленів, тому що це були два близьких світи, які займають особливе місце в Новому Завіті. Кальвін розділяє думку Лютера стосовно першості в спасінні іудеїв.^[35] Цвінглі акцентує увагу на вірі, яка зрівнює шанси між євреями і поганами в справі порятунку, а підстава цьо-

що праведність є наслідком діл. А Павло говорить, що праведність передує ділам.^[37] Іншими словами, людська праведність з діл не в силі привести до спасіння. Праведність від Бога через віру дає порятунок людині. Кальвін цікавим чином сприймає спасіння, і представляє його, як життя з Богом, але щоб жити з Богом, необ-

«Я з готовністю визнаю, що в цих словах “праведність дається Богом” закладений сенс, що Бог виправдовує, і тому спасає нас через Євангелію» (Кальвін). Але для Кальвіна важливішим є те, що праведність це не лише відпущення гріхів даром, а й благодать відродження і ми відбудовані до життя, шляхом примирення з Богом.

му Євангелія як сила Божа, через яку Він видав Свого власного Сина.^[36]

Підводячи підсумок можна сказати, що діячі Реформації приділяли увагу тому, що турбувало й самого Павла. Акцент реформаторів саме на вірі в те, що без сили Бога спасіння людини не є можливим.

Правда Божа

◆ Лютер порівнює праведність Божу з людською, праведністю у власних очах. Він дає визначення, праведність Божа – не атрибут Бога, а набуття людиною праведності перед Богом вірою в Слово Боже. Праведність Божа, пише Лютер, є причиною спасіння. Праведність Божа є також підставою праведності через віру. Тут на допомогу в усвідомленні Лютер цитує Августина і Аристотеля. Останній в своїй «Етиці» говорить,

хідно віднайти праведність Божу, через яку відбувається примирення завдяки милості і доброї волі Бога.

Кальвін наголошує, що саме Євангелія, як сила Божа, надає нам спасіння, альтернатива відсутня. В питанні спасіння діє закон причини і наслідків, де причина праведність від Бога через віру, наслідок – спасіння. Кальвін пише: «Я з готовністю визнаю, що в цих словах (*праведність дається Богом*) закладений сенс, що Бог виправдовує, і тому спасає нас через Євангелію».^[38] Але для Кальвіна важливішим є те, що праведність це не лише відпущення гріхів даром, а й благодать відродження і ми відбудовані до життя, шляхом примирення з Богом.^[39]

Діячі Реформації чітко розуміли, що підстава спасіння не в людській праведності, тобто не від діл. Це і було повернення до ідей, які проголошував

^[35] Кальвін, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам. – С. 32.

^[36] Цвингли, Ульрих. Богословские труды. – С. 273.

^[37] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 167.

^[38] Кальвин, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам. – С. 33.

^[39] Див. туди ж.

Ульріх Цвінґлі (1484–1531).

сам апостол Павло. Даний текст був актуальним як в першому столітті, так і в шістнадцятому. Дане тлумачення стало революційним, тому що позиція офіційної церкви проголошувала, навіть не спасіння від діл Закону, а ідею індульгенції і паломництва, що супроводжувались поклонінням мощам. По суті Лютер не відкрив щось нове, а зрозумів і осмислив те, що було майже стерто в догматиці католицької церкви.

З віри у віру

◆ Лютер вказує на те, що вислів «з віри у віру» розуміють по різному. Він наводить приклад тлумачення М. Лірського, який тлумачить це як перехід від віри несформованої до віри сформованої. Мається на увазі, що від віри початкової до певної досконалості. З чим професор Мартін

не погоджується. Він більш тяжіє до тлумачення: від віри отців старого Закону до віри нового Закону. Проблема в такому тлумаченні, що не можна жити вірою минулого і вірою в минуле.^[40]

Професор богослов'я Віттенберського університету наводить цитату Августина, де вказується що «від віри у віру» слід розуміти «від віри проголошування своїми вустами до віри тих хто кориться».^[41] П. Бургосскій тлумачить це також, як «від віри синагоги (відправної точки) до віри церкви (як цілі)».^[42] Для Лютера це скоріш віра переходу від Старого до Нового Закону.

Кальвін дивиться на даний вислів в якійсь мірі подібно до Лірського. Кальвін також вбачає у вислові «від віру у віру» певний прогрес віри. Від віри збільшується і праведність християнина, яка є певним підтвердженням що праведність наповнює і володіє віруючим. Чим більше ми віримо, тим більше і чіткіше християнин вбачає Божу благодать. Кальвін не погоджується з Лютером, в позиції, що «від віру у віру» це порівняння Старого і Нового Закону. Він вважає, що це є більш надуманим чим очевидним. Як аргумент він наводить, що Павло не говорив про віру отців, які жили під Законом, а говорить про шоденну віру кожного християнина окремо.^[43]

Цікавим є те, що ці дві позиції в різний час змінювали одна одну. Лютер, в силу академічності, більш лояльніший, Кальвін – радикальніший і чіткіший в своєму тлумаченні. Але цінно те, що вони вступають в певний діалог і мають власну позицію. Прикро, що відсутні відомості, при-

^[40] Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. – С. 168.

^[41] Див. Лютер, Мартин. Римлянам. – С.168-169.

^[42] Див. туди ж.

^[43] Кальвин, Жан. Толкование на Послание апостола Павла к Римлянам и Галатам. – С. 34.

наймні для автора статті, варіант тлумачення Ульріха Цвінглі на даний фрагмент тексту.

Праведний житиме вірою

◆ «Праведний житиме вірою» — це скоріш всього, підсумок богословського осмислення який є перехідним від теорії до практики. Лютер пише, що отці вірили в що і християни шістнадцятого століття. Існує лише одна віра, яка в минулому була не до кінця явлена і зрозуміла. Він приводить цікавий приклад: «Все це подібно тому, як освічені люди в наш час вірять в те саме, що і не освічені, але для них є все більш яснішим». На противагу позиції Лірського і Кальвіна, що віра має прогресивний характер в сторону вдосконалення, Лютер вважає, що віра є підставою для праведності Божої, але в свою чергу в своєму розвитку вона не збільшується, а стає більш яснішою. Лютер акцентує увагу на тому, що праведне життя це процес розвитку віри.^[44] Чим більша віра тим ясніше праведний розуміє, що «праведний хай творить правду».^[45]

Ульріх Цвінглі вказує, що не сповідь змінює життя віруючого, він в противагу офіційної церкви, віруючим наводить в приклад тих, хто вірить вченню Христа. Навіть робить певну заяву: «і ти побачиш хто з них змінюється». Він робить наголос на тому, що справедливими, або праведними людей робить не сповідь, а віра. Як підтвердження він цитує сімнадцятий текст «а праведний житиме вірою».^[46] Цвінглі наводить приклад, що самі найбільші злочинці й вбивці систематично

відвідують сповідь. Де отець-сповідник проголошує не слова, що приведуть до спасіння, а настанови, що необхідно принести в дар свічку і поділитися награваним з наставляючим. На це У. Цвінглі пише:

«Праведний сповідується в вірі Богу в своєму серці у всі дні, у всякому випадку у всякий раз, як він згрішив, і соромиться Бога, Котрого він носить в собі і завжди на Котрого дивиться з твердою надією. Перед Ним він постійно відчуває благоговіння, з Ним він постійно рахується».^[47]

В тлумаченні Цвінглі спостерігається етично-моральний аспект. В порівнянні з іншими діячами Реформації він більше приділяє моральній стороні Писання. Це можна зрозуміти, так як він не писав богословські праці, а лише проголошував проповіді, що по своїй суті стосуються практики ніж теорії.

Кальвін наголошує на тому, що життя праведного полягає в його ж вірі. Бо він живе праведністю Бога, що від віри. Життя по вірі не одномоментне, воно постійно продовжується і підтримується вірою, бо лише віра робить життя безперервним. «Праведний житиме вірою» звідси що життя приймається від Євангелії. В цьому ї є головне послання в першій половині Листа до Римлян — виправдовуємося по милості і благодаті Господа через віру.^[48]

Життя вірою — це суть праведності Божої. Віра ніколи не асоціювалась з гріховністю. В цьому і є парадокс. Що діла праведності ведуть до гріховності. Адаже думка, що можна власною пра-

^[44] Лютер, Мартин. Римлянам. — С.168.

^[45] Див. Об'явлення Іоанна Богослова 22:11.

^[46] Цвінглі, Ульріх. Богословские труды. — С. 188.

^[47] Див. туди ж.

^[48] Кальвін, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам. — С. 34.

ведністю з діл досягнути порятунку в контексті Нового Завіту, є в корні не правильною і заперечує євангельській істині. Праведність Божа передує ділам.

Висновки

◆ В даній статті було розглянуто тлумачення невеликого тексту з Послання до Римлян. В діалог вступили лекції Лютера, проповіді Цвінглі і цілеспрямовані тлумачення Кальвіна. Не великий текст, але розглядаючи роздуми і тлумачення можна побачити головні ідеї Реформації:

- В центрі тлумачення – *Писання*.
- Порятунок пов'язаний лише з *Христом*.
- Все що потрібно для спасіння – *віра*.
- Причина і підстава спасіння – праведність Божа, що дарована по *благодаті*.
- Реакція на милість Божу, явлену людству – *слава* Єдиному, Живому Богу.

Розглядаючи даний текст, навіть не озброєним оком помітно, що автори намагаються зрозуміти сенс вкладений апостолом Павлом. Лютер, Цвінглі і Кальвін з особливим благоговінням поринають в світ думок апостола. На перший погляд вони відкривають прості ідеї, які читачу двадцять першого століття не є новими. В цьому і є заслуга реформаторів, завдяки їм ми намагаємось подивитися на текст очима першого століття. В цьому і є суть повернення до першоджерел.

Читаючи рефлексії над обраним текстом видно, що коментатори були освіченими. Вони цитують отців

церкви. Наводять цитати видатних грецьких філософів. Користуються їх термінологією і методологією. Але водночас це не є головним, а лише допомагає їм зрозуміти Писання. Як часто сього в проповідях можна почути цитати отців церкви, філософів, не просто цитати на кшталт «Я знаю, що нічого не знаю», а свідоме осмислене використання цитат. Можна, але як правило це викликає якусь негативну реакцію, адже Писання тлумачить Писання. Що цікаво, що даний постулат є одним з основних серед Реформаторів, але вони не відкинули ні отців, ні філософів. Буквальне виконання його це прерогатива радикальної Реформації про яку можна дізнатися в нещодавно виданій книзі «История анабаптизма. Радикальная Реформация XVI века».^[49] Але це виклик для сучасних проповідників, який пов'язаний з питанням освіченості. Всі три обрані реформатори мали не тільки богословську освіту, а й секулярну.

Дивлячись, як розуміли досліджуваний текст Лютер, Цвінглі і Кальвін, можна відмітити присутність контекстуалізованого тлумачення. Мається на увазі, що обрані рефлектори розумілися в історичному, літературному, релігійному і культурному контексті. Вони були знайомі з історією розвитку тлумачення 16-17 тексту з Римлян. Вони знали тогочасні думки на пояснення й інтерпретацію. І що цікаво, вони контекстуалізували текст в своєму середовищі. Текст був актуальним сучасним слухачам і читачам. Він задовольняв духовні потреби, був відповіддю на їх питання.

Обрані для огляду діячі Реформації в своїх працях проголошували ідею практичного і морального християнства. Слово Боже було живим і діяль-

^[49] Эспен, Уильям. История анабаптизма. Радикальная Реформация XVI века. — К.: Книгоноша, 2017. — 320 с.

ним не тільки в Домі молитви чи в аудиторії. Сповідувалася ідея практичного застосування Писання. Тому і потрібно читати, вивчати Його, щоб правильно зрозумівши втілювати Його в щоденному побуті. Проголошували трансформацію життя, віра в Бога передбачала переміни. Загальне священство пов'язане з відчуттям і усвідомленням відповідальності, що кладе на християн Писання.

Реформація — це одне з найважливіших явищ, що вплинуло на подальший хід історії не тільки християнства, а й розвитку Європи взагалі. Україна не є винятком.^[50] Сьогодні, в рік святкування християнська спільнота має не просто передивитися і оцінити здобутки Реформації, а осмислити її головні ідеї. Що було го-

ловним, до чого прагнули предтечі і діячі Реформації, що було досягнуто, а що ні. І головне, що сучасне християнство має довершити, змінити, до чого має йти. Це можна лише внаслідок осмислення Писання й викликів часу.

Дана стаття це лише крапля інформації, що пов'язана з історією Реформації. На даний час є велика кількість літератури, лише невелика частина якої, використана і відображена в бібліографії. Варто читати, досліджувати і осмислювати те, що лишили мислителі Мартін Лютер, Ульріх Цвінглі і Жан Кальвін. Варто знати історію, частиною якої є сучасний протестантизм.

Тільки Богу Слава.

Бібліографія

- Барт, Карл. Послание к Римлянам. — М.: ББИ, 2005. — 580 с.
- Бачинин, Владислав. Европейская Реформация как духовная война. — К.: Дух і літера, 2017. — 436 с.
- Богачов, Андрій. Філософська герменевтика. Навчальний посібник. — К.: Курс, 2006. — 405 с.
- Эспен, Уильям. История анабаптизма. Радикальная Реформация XVI века. — К.: Книгоноша, 2017. — 320 с.
- Лейн, Т. Христианские мыслители. — СПб.: Мирт, 1997. — 352 с.
- Лютер, Мартин. Лекции по Посланию к Римлянам. — М.: Лютеранское наследие, 1996. — 582 с.
- Любашенко, Вікторія. Реформація і протестантизм: український контекст: зб. Наук. Ст. / Вікторія Любашенко. — К.: Саміт-Книга, 2017. — 483 с.
- МакГрат, Алистер. Богословская мысль Реформации. — О.: ОБШ, 1994. — 316 с.
- МакГрат, Алистер. Небезпечна ідея християнства. Протестанська революція: історія від шістнадцятого до двадцять першого століття. — К.: Дух і літера, 2017. — 664 с.
- Прилуцький, А.М. Историко-филосовские предпосылки формирования экзегетической парадигмы Мартина Лютера // Богословские размышления. — 2003. — №2. — С. 65-85.
- Реформація в Україні: поширення раннього протестантизму і поширення баптизму / за ред. А. Колодного., П. Яроцького. — К.: Саміт-Книга, 2017. — 416 с.
- Санніков, С.В. 5 «Sola» Реформації. Богословські принципи гетерогенного протестантизму // 500 років Реформації // СХІД №3 (149) [Електронний ресурс], Доступ перегляду: <<https://r500.ua/5-sola-reformatsiyi-bogoslovski-printsipi-geterogenного-protestantizmu/>>. Сторінка переглянута 06.10.2017 р.
- Стотт, Джон. Послание к Римлянам. — СПб.: Мирт, 1999. — 576 с.
- Кальвин, Жан. Толкование на Послания апостола Павла к Римлянам и Галатам. — Мн.: МФЦП, 2007. — 560 с.
- Цвингли, Ульрих. Богословские труды. — Т.: ИКАР, 1999. — 556 с.
- Шилинг, Хайнц. Мартин Лютер. Бунтарь в эпоху потрясений. — М.: ББИ, 2017. — 710 с.

^[50] З надбанням Реформації та її впливом на історію і розвиток України можна ознайомитися в роботах В. Любашенко «Реформація і протестантизм», А. Колодного, П. Яроцького «Реформація в Україні» і т.д.